

Г.Є. БУЧКО
(Тернопіль)

**ВІДНОСНІ ПРИКМЕТНИКИ
В УКРАЇНСЬКІЙ АНТРОПОНІМІЇ ГАЛИЧИНИ**

УДК 81'373.232: 81'373.6

Бучко Г. Є. Відносні прикметники в українській антропонімії Галичини; 12 стор.; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Резюме. У статті аналізуються відносні “відапелятивні” прикметники, реконструйовані з українських прізвищ. Шляхом субстантивації та онімізації до категорії антропонімів увійшли суфіксальні та префіксально-суфіксальні прикметники, які найчастіше характеризували особу за родом діяльності, професією та місцем проживання. А попередня метафоризація сприяла антропонімізації таких відносних прикметників, які своїм словниковим значенням не виражали відношення до особи.

Ключові слова: відносний прикметник, антропонім, прізвище, субстантивація, онімізація.

Resümee. Relativadjektive im Anthroponymsystem von Halyschyna. Im Artikel werden die relativen appellativischen Adjektive analysiert, die aus den ukrainischen Familiennamen rekonstruiert sind. Dank der Substantivierung und Onymisierung sind viele suffigierte und präfix-suffigierte Adjektive, die die Person meistens durch ihre Tätigkeit, Beschäftigung oder ihren Wohnort kennzeichneten, in die Kategorie der Anthroponyme einbezogen. Und die vorhergehende Metaphorisierung hat zu der Anthroponymisierung solcher Relativadjektiven beigetragen, die in bezug auf die Person keine Wortbedeutung bezeichnen.

Schlüsselwörter: Anthroponym, Familienname, Relativadjektiv, Substantivierung, Onymisierung.

З найдавніших часів прикметники брали участь у творенні власних іменувань людей. У давньоукраїнській антропонімії княжих часів прикметникові основи засвідчуються як компоненти складних імен, як додаткові іменування при особових іменах, як прізвиська. Т. Скуліна у своєму дослідженні давньоруської антропонімії наводить такі прізвиська-прикметники: *Безокий, Великий, Долгий, Желтой, Красний, Окаянный, Старий, Сухой, Удалой, Широкий, Щербатой* та ін. [11, с. 122-126].

Судити про існування і функціонування прикметників у староукраїнській антропонімії можна і за словниками давньоруської та давньопольської антропонімії, в яких використані матеріали з українських етнічних земель [SSNO, Туп., 10]. М. Демчук, аналізуючи слов'янські автохтонні особові власні імена українців XIV-XVII ст., наводить близько 20 іменувань, омонімічних з повними прикметниками та діеприкметниками, які кваліфікує як імена або імена-прізвиська, поміщаючи їх у відповідні лексико-семантичні групи: *Безщасний, Вялий, Гарный, Куплений, Ладный, Мирный, Найденый, Пригожий, Рахманный, Рзкий, Св\зжий, См\лий, Тихий, Чепорный* [3, с. 113, 117-121]. Усі вони виступають додатковими компонентами до власного особового імені у дволексемних антропонімічних формулах.

Повніше репрезентуються прикметники у функції власних назв у дослідженнях української історичної антропонімії XIV-XVIII ст. Р.Й. Керсти та М.Л. Худаши. У відповідних класифікаційних групах наводяться приклади якісних та відносних прикметників, які виступають другим компонентом особового імені у дволексемних іменуваннях і визначаються у М.Л. Худаши як прізвиська-апелятиви, а у Р.Й. Керсти як відапелятивні назви за особливостями зовнішності, за місцем мешкання тощо. Найбільше таких прикметників-антропонімів серед назв, які пов'язані з тими чи іншими особливостями або деталями зовнішнього вигляду людини, які відображають риси характеру або поведінку людини, які вказують на професію, заняття, місце походження, проживання тощо [9, с. 128-130; 5, с. 30-32; 6, с. 157].

Прикметники у складі сучасних прізвищ аналізуються у монографії Ю.К. Редька "Сучасні українські прізвища" (Київ, 1966). Характеризуючи словотвірну будову і граматичні особливості українських прізвищ, автор виділяє окремо "прізвища прикметникового типу" і поділяє їх за граматичними ознаками самих прикметників. Своєю увагою дослідник зосереджує на морфологічній будові цих лексем та подає свої міркування з приводу мотивів номінації.

Прізвища прикметникового типу виділяють дослідники і сусідніх з українською антропонімії систем. Так, білоруський учений М.В. Бірила у структурній характеристиці "первинних прізвищ – апелятивів"

виділяє групу прізвищ, “утворених семантичним способом від якісних і відносних прикметників” з фіналами **-ы (і), -ны (-ні), -овы (-авы)** і ін. [1, с. 28]. Російські ономасти О.В. Суперанська та А.В. Сусллова пишуть, що “прізвища, утворені від прикметників без всякого переоформлення їх спеціальними суфіксами, здавна властиві російській мові”. Наводячи досить серйозний список таких прізвищ, авторки звертають увагу на цінність такого матеріалу, оскільки “він майже ніким не вивчався і ніколи раніше не публікувався” [7, с. 120].

У формуванні українських прізвищ взяли участь прикметники усіх семантичних груп – якісні, відносні, присвійні. Наша стаття присвячена одній, порівняно невеликій, групі українських антропонімів – прізвищам, омонімічним з відносними прикметниками (крім прізвищ на **-ський, -зький, -цький**, оскільки вони становлять хоч кількісно численну групу, проте якісно є досить однотипними). Фактичний матеріал для аналізу включає прізвища шести регіонів Галичини, зібраних експедиційним шляхом різними дослідниками для написання дисертацій про антропонімію Бойківщини (Г.Є. Бучко), Гуцульщини (Б.Б. Близнюк), Опілля (Г. Панчук), Західного Поділля (Н.І. Рульова), Покуття (Н. Вирста), а також історичну антропонімію (кінець XVIII-XIX ст.) Бойківщини (Г.Є. Бучко) та Лемківщини (С.Є. Панцьо) і прізвища переселенців з Польщі на Тернопільщину (Г.В. Бачинська).

Аналіз прізвищ, мотивованих відносними прикметниками, є цікавим і цінним для антропоніміки перш за все тим, що саме ці прикметники виражають не прямі, безпосередні ознаки предметів, а характеризують їх за відношенням до іншого предмета, до дії чи обставини. Оскільки “однією з найсуттєвіших ознак семантики прикметника є її зумовленість значенням означуваного іменника” [2, с. 57], а тим означуваним іменником у процесі творення антропонімів є людина, то виникає питання: які ознаки людини беруться до уваги чи які відношення між означуваним (іменником-людиною) і означенням (прикметником) репрезентуються конкретним прикметником? Або інакше: чи усі прикметники можуть характеризувати особу?

На важливість такої характеристики прикметників за можливістю означувати особу чи неособу звертає увагу В. Грещук: “...за характером означування прикметники ... поділяються на три групи: прикметники, які виражають ознаки лише осіб, прикметники, які виражають ознаки конкретних предметів, явищ, подій, фактів тощо, за винятком осіб, прикметники, що виражають ознаки, якими можуть характеризуватись як особи, так і неособи” [2, с. 57-58].

Саме тому цікавим і важливим для антропоніміки в плані мотивації іменувань є виявлення і аналіз відносних “антропонімічних прикметників”

(термін цей використовує А. Цєслікова [10, с. 183] для прикметників, реконструйованих з антропонімів), бо за словниковим значенням тільки незначна частина відносних прикметників може якимось із своїх лексичних значень стосуватися особи.

Переважає більшість відносних, як і якісних прикметників, – це багатозначні слова. В якийсь момент і з якихось причин одне із значень починає характеризувати конкретну особу і прикметник змінює свій обсяг на одиничний, вказуючи на людину. Якщо комунікаційна спільнота сприйме цю лексему не тільки як характеристику особи, але і як її ідентифікаційний знак, тоді народжується антропонім. Переходу прикметника у власне іменування передують і сприяють процес субстантивзації. Початком субстантивзації прикметника звичайно є опускання означуваного іменника. У результаті цього прикметник бере на себе номінативну функцію, яка згодом більш або менш закріплюється за ним [8, с. 232].

Очевидно, найлегше онімизувалися прикметники, які своїм прямим, словниковим значенням характеризували чи могли характеризувати особу. Вони легко переставали виражати ознаку і набували значення іменників. Українська граматики розрізняє різні ступені субстантивзації: повну (лексичну) і неповну (синтаксичну) [8, с. 232]. До повністю субстантивованих прикметників – загальних назв відносяться ті, які в українській мові вживаються лише у функції іменників. У нашому матеріалі вони репрезентуються у прізвищах *Восний*, *Возний* (фонетичні варіанти *Возьний* і *Візний*), *Городничий* (*Городничій*), *Гуменний* (заст.), *Збіглий* (*збіглий* «який втік звідки-небудь» СУМ), *Лановий*, *Лісничий*, *Осадчий* (*осадчий*, заст. “перший поселенець у новому населеному пункті” Гр.), *Хорунжий*. Сюди ж відносимо і антропоніми *Органістий* (*органистий* “органіст, той, що грає на органі” Гр.) та *Юристий* (пор. юрист).

Значно чисельнішими і різноманітнішими є неповністю субстантивовані прикметники, тобто такі, які в реченні можуть виступати не тільки означенням, але й підметом чи додатком. Українська граматики визначає 17 груп різних за значенням таких субстантивованих прикметників, серед яких п’ять груп – це назви осіб. У складі відносних прикметників апелятивного походження, які мотивують українські прізвища, чітко виділяються ті, “які виражають ознаку за функціональними особливостями або призначенням”, що по відношенню до особи трансформується в “іменування особи за родом діяльності чи професією”.

Словники засвідчують субстантивацию, тобто крім прикметникового, подають і іменникове значення, таких відносних прикметників (професійних та агентивних назв), які мотивують українські прізвища Галичини: *Базарний*

(*базарний* “той, хто працює на базарі” СУМ), *Басистий* (*басистий* заст. “той, хто грає на контрабасі” СУМ), *Вікарний* (*вікарний* “який є вікарієм” СУМ), *Воротний* (*воротний* “той, хто стереже ворота” [ЕС 4, 157]), *Гайовий* (*гайовий* “лісний сторож” Гр.), *Дворовий* (*дворовий* іст. “який обслуговує панський двір”), *Дежурний*, *Курінний* (*курінний* іст. “курінний отаман” СУМ), *Лісний* (*лісний* діал. “лісник” СУМ), *Мостовий* (*мостовий* “той, хто збирає податок за проїзд через міст” СУМ), *Наставний* (*наставний* діал. “наглядач” СУМ), *Польовий* (*польовий* заст. “наглядач за виконанням робіт на панському полі” СУМ), *Присяжний* (*присяжний* заст. у Західній Україні “помічник сільського старости” СУМ), *Ратушний* (*ратушний* “член міського або сільського управління” Гр.), *Строковий* (*строковий* іст. “найнятий на роботу на певний строк” СУМ), *Судовий* (*судовий* заст. “службовець суду” СУМ), *Тисячний* (*тисячний* заст. “багатий, що володіє тисячним капіталом”; іст. “начальник тисячі війська” СУМ) та ін.

Деякі прикметників на **-ний**, що мотивують галицькі прізвища, відносимо до назв осіб за професією чи заняттям на підставі зіставлення їх з відповідними дериватами на **-ник**. Нерідко прикметники на **-ний** та іменники на **-ник**, які мають однакову твірну основу, є семантичними синонімами, і це має підтвердження у словниках (пор. *тартачний* “який працює на тартаку” і *тартачник* “робітник тартака” СУМ, *лісний* діал. “лісник” і *лісник* “лісовий сторож” СУМ). Такі паралелі дозволяють нам вважати, що прикметники, які мотивують наступні прізвища, мали професійне чи агентивне значення: *Байдачний* (пор. *байдачник* заст. “робітник на байдаку” [ЕС I, 116]), *Будний* (пор. *будник* заст. “робітник на поташному заводі, на буді” СУМ), *Воскобойний* (пор. *воскобійник* “той, хто добуває віск із вошини” СУМ), *Гірний* (пор. *гірник* “робітник гірничої промисловості” СУМ), *Гуральний* (пор. *гуральник* заст. “робітник на гуральні” СУМ), *Лісовий* (пор. *лісовик* розм. “той, що живе в лісі або займається лісовим промислом, полюванням” СУМ), *Могильний* (пор. *могильник* “той, хто копає могили” СУМ), *Огородний* (пор. *огородник* = *городник* “овочівник” СУМ), *Окопний* (пор. *окопник* розм. “боєць, який воює в окопах” СУМ), *Пасічний* (пор. *пасічник*), *Рольний* (пор. *рольник* = *рільник* СУМ), *Табачний* (пор. *табачник* “той, хто нюхає табаку” СУМ), *Шляховий* (пор. *шляховик* “фахівець, який будує та обслуговує шляхи” СУМ).

Вважаємо, що на пряме відношення особи до виконання відповідних занять чи, можливо, перебування в якомусь місці, вказували прикметники, які мотивують прізвища: *Гурнічий* (поль. *górnicy* гірничий), *Кварцяний* (пор. *кварцяний* “наймане військо в шляхетській Польщі в XVI-XIII ст.” [ЕС II, 415], *Кляшторний* (поль. *klasztorny* – “монастирський”), *Костельний*;

Бурдейний (бурдей діал. “землянка; халупа” СУМ), *Вертепний*, *Голубничий*, *Дубровний*, *Корчемний*, *Мельничний*, *Ставковий*, *Фільварочний*, *Цегельний*.

Більшість суфіксальних відносних прикметників, що мотивують українські прізвища Галичини, є переважно відіменними, рідше – віддієслівними дериватами з суфіксом *-н-*. Тільки незначна частина антропонімів, утворених від цих прикметників, має більш-менш прийнятну мотивацію. Такими є етимони проаналізованих вище прізвищ, омонімічних з прикметниками, що мають (у випадках повної субстантивації) чи можуть мати (у випадках неповної субстантивації) особове значення, тобто характеризують чи можуть характеризувати особу. Характеризувати особу можуть також прикметники з просторовими ознаками. Загальне відносне значення щодо простору (а коли мова йде про людину, то, очевидно, щодо її проживання в конкретному місці населеного пункту) виражають прикметники, які мотивують прізвища *Горішний*, *Долішний*, *Дільний*, *Дольний*, *Західний*, *Конечний*, *Крайній*, *Кутний*, *Кутовий*, *Нижній*, *Поперечний*, *Середній*.

Доантропонімне особове значення ще можна вбачати в ряді відносних прикметників, від яких утворені прізвища: *Балковий*, *Береговий*, *Боровий*, *Гнойовий*, *Горбовий*, *Граничний*, *Долинний*, *Засадний*, *Земляний*, *Калюжний*, *Керничний*, *Кладочний*, *Колодяжний*, *Кущовий*, *Левадний*, *Луговий*, *Мочарний*, *Потічний*, *Пустельний*, *Ставовий*, *Суходольний*, *Уличний*, *Хатний*, *Царинний* та ін. Виражаючи ознаку “щодо місця і простору”, такі прикметники могли перейти до категорії антропонімів на підставі субстантивації, а згодом онімізації, яка відбулася завдяки зміні функції апелятива. Таким же способом, очевидно, власними назвами людей стали прикметники, омонімічні з прізвищами: *Двожоний*, *Закладний*, *Корінний*, *Народний*, *Народовий*, *Новохатний*, *Новосядний*, *Об’єднаний*, *Одиничний*, *Парубочий*, *Слободний*, *Строковий*, *Явний*, *Чоповий* (пор. *брат чоповий* “горілчаний брат” Гр.).

Немало українських прізвищ прикметникового типу є омонімічні з прикметниками, які своїм прямим словниковим значенням виражають ознаки, які не є характерні для людей. Шлях від апелятивів до антропонімів у них значно довший, але, як свідчать наші прізвища, можливий. І першим етапом цього шляху є здатність відносних прикметників переходити у якісні. Основною умовою розвитку якісного значення у відносному прикметнику є його метафоричне вживання”, в результаті чого “реальне предметне відношення переходить у відношення образно-оцінне” [8, с. 191]. В українській антропонімії, зокрема на Поділлі і Покутті, досить багато є прізвищ, мотивованих такими прикметниками: *Березний*, *Білковий*,

Вербовий, Веретяний, Вів'сяний, Вітровий, Водний, Глазовий, Глиняний, Грабовий, Грабний, Градовий, Грибовий, Грушевий, Дубний, Дубовий, Желізний, Жеребний, Звірний, Золотий, Клочаний, Крохмальний, Курячий, Кучний, Легковий, Липовий, Лозовий, Льотний, Масляний, Мідяний, Муловий, Небесний, Овсяний, Огневий, Олов'яний, Ольховий, Осічний, Очеретяний, Паровий, Пекельний, Провальний, Процентний, Пшеничний, Rogovий, Сигловий, Слив'яний, Сосновий, Срібний, Сталений, Стебельний, Телячий, Терновий, Хворостяний, Хмарний, Скляний, Шовковий, усього 75 прізвищ.

Другою за кількістю словотвірно-структурною групою антропонім них прикметників, мотивованих апелятивами, є префіксально-суфіксальні моделі з префіксами **без-, за-, на-, над-, під-, по-, при-**.

В апелятивному словотворі найчисленнішою і найбагатшою щодо словотворчих можливостей групою префіксально-суфіксальних прикметників є словотвірний тип “прикметники з префіксом **без-** і суфіксами **-н-, -ов-, -ев-** та нульовим суфіксом, які мають значення “такий, що не має або позбавлений чогось”, при цьому високою продуктивністю відзначається словотворча пара “префікс **без-** + суфікс **-н-**” [6, с. 299]. У нашому матеріалі такі прикметники мотивують прізвища *Безверхній, Безгрішний, Бездітний, Безкоровайний, Безкровний, Безносний, Безродний, Безсмертний, Безсонний, Безтільний, Безхлібний*. Словотворча пара “префікс **без-** + нульовий суфікс”, яка “обрамляє здебільшого ті іменники, які називають певну частину тіла” [6, 299], представлена в антропонімії Галичини прізвищами *Беззубий, Беззубий, Безклубий, Безносий, Безп'ятий, Безрукий*.

Набагато чисельнішими у західних регіонах України є прикметникові деривати з іншими префіксами, які, найімовірніше, мали пряме відношення до місця проживання особи. Наводячи приклади з історичної антропонімії XVI ст. *Іван Заставний, Ігнат Залужний, Олекса Підлужний, Іван Наконечний, Федір Загірний*, Р. Керста пише: “У наведених прикладах основні орієнтири *став, луг, кінець села, гора*, біля яких, за якими, на яких мешкали носії особових назв, послужили основою додаткової ідентифікації. Такі назви з часом ставали родовими назвами, прізвищами” [5, с. 32].

В аналізованому матеріалі багато прізвищ мають граматичну форму прикметників з префіксом **за-** та суфіксом **-н-**, апелятивне значення яких є “таким, що знаходиться, виникає, відбувається там, де визначено твірною основою” [6, с. 300]. Найпоширенішими (майже у всіх регіонах) є прізвища: *Заболотний, Загородний, Загородний, Задвірний, Задорожний, Запотічний, Зарічний, Заставний*. Менш поширені – переважно на Поділлі і Покутті – прізвища *Забудний, Завальний, Завербний, Заворотний, Загнійний, Загребельний, Задеберний, Задолинний, Закорінний, Закорчевинний, Закорчемний, Закриничний, Залісковий, Залужний, Заоборний, Заплітний*,

Зарівний, Засадний, Затильний, Зауличний, Зафігурний, Зацерковний, Заярний та ін; можливо, внаслідок якогось перекручення *Завражний, Закоримений*; з неясною семантикою основи: *Залинний, Закочемний, Забрінний*; з неясною мотивацією *Закаблучний*.

Значно менше фіксуємо прізвищ, омонімічних з прикметниками з суфіксом **-н-** та префіксами **на-** із значенням “такий, що знаходиться, виникає, відбувається там, де визначено твірною основою” і **над-** із значенням “такий, що знаходиться вище предмета, місця, які названі твірною основою” [6, с. 300-301]: *Набережний, Наболотний, Набрідний, Нагірний, Нагорний, Нагребельний, Нагребний, Надвірний, Надорожний, Наконечний, Налужний, Наріжний; Надбережний, Надбрівний, Надозірний, Надрічний*.

Серед декількох значень прикметників з префіксом **під-** і суфіксом **-н-** для тих іменувань, які стали прізвищами, найбільш імовірним є значення “такий, що розташований близько від того або прилягає до того, на що вказує твірний іменник” [6, с. 302]. Досить поширеними в Галичині є прізвища *Підгірний, Піддубний, Підлісний*, менш поширеними: *Підвальний, Підгайний, Підгородний, Підгребельний, Піддубрівний, Підкіпний, Підлипний, Підлубний, Підлужний, Підмогильний, Підодвірний, Підцерковний*. І, очевидно, якесь інше значення мають прикметники, якими мотивовані прізвища *Підболячний, Підручний* (серед інших значень заст. “підлеглий” СУМ), *Поддзвінний* (*поддзвінний* “той, що відноситься до дзвону за померлим” Гр.).

Кілька прізвищ мотивуються прикметниками із префіксом **по-** (одне із значень таких дериватів “такий, що прилягає безпосередньо до того або розташований вповодж того, на що вказує твірний іменник” [6, с. 303]) і суфіксом **-н-**: *Побережний, Пограничний, Подвірний, Подорожний*.

Тільки незначна частина наведених вище прізвищ має апелятивні аналоги, зафіксовані у словниках; більшість з них не мають відповідників серед апелятивних прикметників. З цього приводу польський учений Й. Бубак писав, що прізвища такого типу творять окрему виразну структурно-семантичну групу. Наводячи цю думку колеги, А. Цеслікова вважає, що деривати від прикметникових виразів (*Заболотний, Наконечний*), віддзеркалюють так само, як інші назви мешканців, відношення перебування в якомусь місці. І первісною є функція назви мешканця, а вторинною – функція особової назви... [10, с. 168]. Таким чином, можна допускати, що частина таких прізвищ мотивована прикметниками, які не засвідчені у словниках, але могли функціонувати в мові, оскільки утворені від українських апелятивів за допомогою українських префіксів і суфіксів за всіма правилами українського словотвору з відповідним лексичним значенням.

На жаль, поза аналізом залишаються біля 40 прізвищ, які нагадують відносні прикметники, але ні самі прикметники, ні їх мотивуючі основи не засвідчуються словниками.

Формально близькими до відносних прикметників є дієприкметники, якими мотивовані ряд прізвищ з території Опілля, Поділля, Покуття: *Відливаний, Вибираний, Завойований, Зварений, Порубаний, Огляданий, Підкований* та ін. Частина дієприкметників, реконструйованих з прізвищ, як свідчать словники, вживається також у значенні прикметників: *Вишиваний, Годований, Кований, Мальований, Погорілий*.

Грамотичну форму прикметників мають декілька прізвищ, твірною основою яких стали чоловічі особові імена та андроніми: *Вацлавий* (поль. Wasław), *Василенський, Романовий, Хомовий, Янковий, Яценцій* (поль. Jasenty), *Іванишиний, Николишиний*.

Підсумовуючи, відзначимо, що майже 400 прізвищ західних регіонів України є омонімічними з відносними прикметниками апелитивного походження. За словотвірною структурою це переважно суфіксальні деривати на **-ний** та префіксально-суфіксальні утворення з префіксами **за-, на-, під-** і ін. Субстантивація прикметників та їх онімізація, а у ряді випадків метафоризація та онімізація сприяли входженню до категорії антропонімів як тих відносних прикметників, що своїм прямим словниковим значенням можуть характеризувати людину, так і тих, що такої здатності не мають. Багато антропонімних прикметників, зокрема префіксально-суфіксальної структури, завдячують своїм існуванням не стільки потребі характеризувати особу, як ідентифікувати її за місцем мешкання в конкретному населеному пункті.

Скорочення

Гр. – Словарь української мови. За редакцією Б. Грінченка. – К., 1907-1909. – Т.1-4.

ЕС – Етимологічний словник української мови. – К., 1982-2006. – Т.1-5.

СУМ – Словник української мови. – К.: Наук. думка, 1970-1980. Т.1-11.

Туп. – Тупиков Н.М. Словарь древнерусских личных собственных имен // Записки отделения русской и славянской археологии русского археологического общества. – 1903. – Т.6.

SSNO – Słownik staropolskich nazw osobowych. Wrocław etc.: PAN, 1965-1985. – Т I-VII.

Література

1. Бірыла М.В. Беларускія антрапанімічныя назвы ў іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых славянскіх моў. – Мінск, 1963. – 57 с.

2. Ґрещук В. Український відприкметниковий словотвір. – Івано-Франківськ: “Плай”, 1995. – 206 с.
3. Демчук М.О. Слов’янські автохтонні особові імена в побуті українців XIV-XVII ст. – К., 1988. – 170 с.
4. Керста Р.Й. Особові назви, утворені від загальних назв на означення професії, роду занять // Питання історії української мови / Відп. ред. Л.Л. Гумецька. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 141-158.
5. Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. – К: Наук. думка, 1984. – 152 с.
6. Словотвір сучасної української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1979.
7. Суперанская А.В., Сулова А.В. Современные русские фамилии. – М.: Наука, 1981. – 174 с.
8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. – К.: Наук. думка, 1969.
9. Худаш М.Л. З історії української антропонімії. – К.: Наукова думка, 1977. – 236 с.
10. Cieślukowa A. Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji. Wrocław etc.: PAN, 1990. – 235 s.
11. Skulina T. Staroruskie imiennictwo osobowe. Cz. I-II. – Wrocław etc., 1973-1974. – 239 s.